

УДК 658.0.12

JEL Classification: O110

Тетяна ЛІВОШКО

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Національний університет «Запорізька політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3388-5899>

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Анотація. У статті розглянуто проблему впровадження стратегії розвитку економіки України через призму російської військової агресії та європейських аспектів її реалізації. Роз'яснено, які зусилля потрібно докласти з боку держави для успішної перебудови економічної системи України, зважаючи на глобалізаційні зміни в сучасному суспільстві. Обґрунтовано, що ефективна структурна реконструкція економічної системи потребує належної фінансової підтримки, яка покликана забезпечувати якісні зміни в суспільстві.

Автором аргументовано, що державна політика у сфері модернізації економіки має бути складовою загального механізму сталого розвитку. Цей підхід передбачає вирішення трьох взаємопов'язаних проблем, таких як створення більш конкурентоспроможної економіки, підвищення життєвого рівня населення, поліпшення екологічної обстановки.

Автором розкрито основні напрямки економічної стратегії. Вона є системою й механізмом стратегічного управління активами і капіталом підприємств будь-якої галузі економіки в умовах відсутності точної та детальної картини майбутнього та високого ризику.

Приведені напрямки відновлення України які по прийнятій новій економічній стратегії включають загалом вісім програм. Обґрунтовано головну мету, яку українські компанії повинні прагнути на шляху до успіху як адаптацію до нових умов конкурентного ринку та закріплення зайнятих позицій.

Ринкове середовище вимагає від учасників швидкого реагування на зміни. Конкуренція на ринку, формування витрат й прибутку впливає на розвиток життєво здатних організацій. Ринкова економіка вимагає ведення раціонального господарювання, уміння рахувати витрати. У таких умовах організація економіки є життєздатним зв'язком та еквівалентним обміном. Крім того, ринок стимулює диференціацію отримання прибутку відповідно до кінцевих результатів господарської діяльності підприємства.

Незважаючи на війну, що триває, Україна продовжує національний огляд прогресу в досягненні цілей сталого розвитку. Сформульовані стратегічні напрями розвитку економіки України на сучасному етапі мають конкретні втілення. Автором зазначено що дослідження планів стратегічного розвитку економіки України є важливим аспектом програми відновлення у післявоєнний період та майбутнім розвитком країни.

Ключові слова: економіка, стратегія, відновлення економіки, програма, управління, фінансування.

Tatiana Livoshko

Ph.D. in Economics, Associate professor of the Department of “Entrepreneurship, Trade and Exchange Activity”
National University “Zaporizhzhia Polytechnic”

DEVELOPMENT STRATEGY OF THE ECONOMIC SYSTEM OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD

Abstract. *The article examines the problem of implementing a strategy for the development of Ukraine's economy through the prism of Russian military aggression and European aspects of its implementation. It is clarified what efforts must be made by the state to successfully rebuild the economic system of Ukraine, taking into account the globalization changes in modern society. It is substantiated that effective structural reconstruction of the economic system requires adequate financial support, which is designed to ensure qualitative changes in society.*

The author argued that state policy in the field of economic modernization should be a component of the general mechanism of sustainable development. This approach involves solving three interrelated problems, such as creating a more competitive economy, raising the standard of living of the population, and improving the environmental situation. The author revealed the main directions of the economic strategy. What is the system and mechanism of strategic management of assets and capital of enterprises of any branch of the economy in the absence of an accurate and detailed picture of the future and high risk. The given areas of recovery of Ukraine, which according to the adopted new economic strategy, include a total of eight programs.

The main goal that Ukrainian companies should strive for on the way to success as adaptation to new conditions of the competitive market and consolidation of occupied positions is substantiated.

The market environment requires participants to respond quickly to changes. Market competition determines the most viable structures. The market encourages rational management, the ability to calculate costs and profits. In a market economy, a viable relationship is an equivalent

exchange, a paid service. In addition, the market stimulates the differentiation of profits according to the final results of economic activity.

Despite the ongoing war, Ukraine continues its national review of progress in achieving the Sustainable Development Goals. Formulated strategic directions of the development of the economy of Ukraine at the current stage have specific implementations. The author states that the study of plans for the strategic development of Ukraine's economy is an important aspect of the recovery program in the post-war period and the future development of the country.

Keywords: *economy, strategy, economic recovery, program, management, financing*

Вступ та постановка проблеми

Терористична тактика ведення війни Росією, внаслідок якої зруйновано життя мільйонів українців, знищено тисячі будинків, об'єктів цивільної та критичної інфраструктури, ставить перед Україною нове завдання: потрібно не тільки досягти перемоги, а й виконати роботи з післявоєнного відновлення. При чому вже зараз, під час війни, потрібно планувати, як це буде відбуватися та за рахунок чийої фінансової допомоги. Відповідно до законодавства визначаються головні питання Національної ради з відновлення від наслідків війни. Вже виконується робота над проектами розділів плану заходів щодо післявоєнного відновлення та розвитку України. Розділи Плану заходів щодо відновлення будуть включати перелік робіт з післявоєнного відновлення України та пропозиції щодо пріоритетних реформ і стратегічних ініціатив. Крім того, перелік нових законодавчих нормативних актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи щодо відновлення України у воєнний і післявоєнний періоди. Об'єднання зусиль різних організацій дозволяють визначити пріоритетні напрямки відновлення економіки та джерела їх фінансування.

Аналіз та дослідження публікацій

Сьогодні ще мало наукових досліджень у сфері економічних відносин в період військового стану. Але особливості глобального конкурентного середовища та економічного зростання присвячено публікації різних вчених: І. Братіщев, М. Брун, А. Гірман, М. Портер, К. Прахалад, А. Ткаченко, М. Сторпер, А. Суботін, Г. Хамел та ін. Незважаючи на значну зацікавленість зарубіжних і вітчизняних науковців щодо комплексу науково-практичних проблем, пов'язаних з активізацією процесу державного управління соціальною та економічною системами в умовах глобальної світової конкуренції та відновлення економіки після військової агресії Росії питання стратегії розвитку ще залишається недостатньо дослідженим та продовжує вивчатися провідними спеціалістами.

Мета статті

Метою написання статті є дослідження яке виконується у сфері визначення нових сучасних підходів формування стратегії розвитку України у післявоєнний період. Проведене дослідження ґрунтується на теорії й концепції управління державним розвитком, а також на результатах наукових та практичних розробок з прикладних проблем реформування української економіки і її галузевих сегментів у післявоєнний період.

Виклад основного матеріалу

В умовах військового стану важливе значення набуває планування майбутньої стратегії розвитку держави. З урахуванням впливу військової агресії, Україна стає більш інтегрованою в глобальний світовий простір по новим стратегічним напрямкам. Сьогодні глобалізація стратегії розвитку набула нових рис. Тому це потребує нового підходу в розробці програм стратегічного розвитку держави.

В Україні «внаслідок функціонування протягом багатьох років ресурсо- та енергоємних галузей і технологій, сировинної орієнтації експорту, надмірної концентрації сучасного виробництва в промислових регіонах сформувалася така структура управління розвитком, яка загалом є неефективною та екологічно небезпечною» [3].

Основою теоретичного підходу до стратегії розвитку є застосування нового механізму формування та реалізації стратегії державного управління у післявоєнний період, який об'єднує різні організаційні форми підприємництва. Буде новий порядок і процедури взаємодії органів державної влади, приватного бізнесу й населення.

Військова агресія вплинула на всі складові економічної системи України. Для оцінки стану української економіки найбільш показовим використовується універсальний показник – це рівень валового внутрішнього продукту України. Показник валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) України відноситься до макроекономічних показників. Цей показник представляє собою ринкову вартість всієї кінцевої виробленої продукції і наданих послуг у всіх галузях економіки країни за певний період, як правило, за визначений період часу.

Згідно проведених досліджень розвитку світової економіки, показник валового внутрішнього продукту характеризує рівень розвитку економіки. Цей показник характеризує кінцевий результат виробничої діяльності економічних одиниць-резидентів і вимірює вартість товарів та послуг, що вироблені цими одиницями для кінцевого використання. Тому, найчастіше економічні дослідження показують зміни стану економіки через цей показник. Падіння валового внутрішнього продукту, величезні втрати активів та доходів від експорту, безпрецедентні енергетичні та демографічні кризи – це приведений далеко не повний перелік наслідків військової агресії Росії для економіки України на кінець 2022 року.

Станом на 2020 рік (в умовах Covid-19) номінальний ВВП України становив 4194 млрд. [1] або 155,6 мільярдів доларів США [2]. По оцінкам державної служби статистики реальний валовий внутрішній продукт України у 2021 році зріс на 3,4% після спаду на 3,8% у 2020 році та номінальний ВВП України становив 5 трлн. 459,6 млрд. грн., тобто з розрахунку на одну особу – 131,94 тис. грн.

Проведені історичні дослідження спеціалістами державного органу статистики України показали, що найгіршим, в економічній історії України, був результат розвитку економіки за 1994 рік, коли ВВП скоротився на 22,9%, при цьому інфляція досягла 401%.

Проведена оцінка рівня економічної діяльності суб'єктів підприємництва, що виконало Міністерством економіки, валовий внутрішній продукт України за період військової агресії 2022 року скоротився на 32%, при тому, що інфляція має помірне зростання та не перевищила 34%.

Тобто, навіть з точки зору оцінок працівниками органів статистики, це отриманий задовільний результат спаду економіки. При тому, що масштаби здійсненої агресії, руйнувань і шкоди, завданих військами Росії, давали підстави фінансовим аналітикам робити розрахунки найгірших прогнозів скорочення ВВП, за всі роки незалежності України, тобто на 50% і більше відсотків. Але дослідження державних органів статистики не відображають справжнього здобутку 2022 року, що фактично відбувся – це адаптивність, гнучкість та некрихкість здійснення українського бізнесу. Завдяки енергії опору і виживання бізнес України вистояв і має подальше зростання економічних показників. Розглядаючи економічну стратегію будь-якої країни неможливо не звернути увагу на методи та підходи щодо її оцінки та спроможності.

Теоретично «економічна стратегія» — це сукупність економічних методів і прийомів, за допомогою яких можна ефективно оцінити та досягти основоположні цілі розвитку підприємства в мінливому конкурентному середовищі. Крім цього, економічна стратегія також розглядається як система й механізм стратегічного управління майном підприємств будь-якої галузі економіки в умовах відсутності точної та детальної картини майбутнього і високого рівня ризику.

Стратегічне управління економікою України, неможливо здійснити без проведення комплексного стратегічного аналізу, який організовується для:

- а) виконання відповідної функції управління, яка орієнтована на перспективу і така, що має високу невизначеність;
- б) дослідження економічної системи за критеріями, які визначають її майбутній стан та перспективу розвитку.

Український уряд ухвалив нову економічну стратегію в умовах війни, яка, зокрема, передбачає безповоротну грантову допомогу малому та середньому бізнесу, підтримку українських виробників. За напрямками відновлення уряд України передбачає, що нова економічна стратегія включає загалом вісім програм. Всі вони будуть спрямовані на створення нових робочих місць шляхом підтримки бізнесу, держзамовлення, будівництва, кредитування, працевлаштування тих, хто втратив роботу. Також ця стратегія відновлення передбачає безповоротну грантову допомогу малому й середньому бізнесу, підтримку вітчизняних виробників та будівництво нової інфраструктури. Інформаційні джерела при оцінці роботи фахівців-розробників Плану відновлення України від наслідків війни виокремлюють напрямки економічної стратегії по таким головним програмам:

Перша програма: мікрогранти на запуск власного бізнесу. Очікується що у результаті з'являться тисячі нових мікробізнесів, тобто створення нових робочих місць.

Друга програма: гранти на розвиток переробних підприємств, що спеціалізуються на деревообробці, меблевому виробництві, виробництві одягу, фурнітури, будматеріалів, агропереробку. На безповоротні гранти можна буде купити нове обладнання.

Третя програма — безповоротні гранти в агросфері (часткова компенсація вартості теплиць, тобто виділення коштів на будівництво типових проектів модульної теплиці розміром до 2 га). Для виконання цієї програми передбачається будівництво близько трьох тисяч теплиць.

Четверта програма — гранти (співфінансування держави з бізнесом) на висадку нових фруктових і ягідних садів. Очікують, що буде висаджено нових садів загалом на площах до 10 тисяч га.

Будь-які державні програми потребують фінансування, тому командою уряду разом із партнерами із інших країн, уже сьогодні плануються та визначаються головні джерела фінансування.

Наразі, уряд України обговорює чотири основні джерела фінансування Плану післявоєнного відновлення, це в першу чергу, конфісковані російські кошти в Україні та світі; по-друге, кошти міжнародних партнерів, в тому числі міжнародних фінансових організацій; а також безпосередньо кошти з державного бюджету України і кошти різних донорів та приватного сектору бізнесу.

Дослідження показали, що найбільше, через військову агресію в Україні, постраждали такі економічні галузі, як будівництво житла, транспорт, торгівля та промисловість. Про це говориться у підготовленому звіті, який надав Світовий банк. Серед областей України, що зазнали найбільших втрат: Донецька, Луганська, Харківська, Київська, Чернігівська та Запорізька.

Експерти оцінили, що «вартість відбудови і відновлення України коштуватиме щонайменше \$349 млрд., за спільною оцінкою уряду України, Єврокомісії та Світового банку. Майже третина цих коштів потрібна у наступні півтора - три роки» [5].

Фінансові аналітики журналу «Forbes Ukraine» [5] обрали топ-10 напрямків, які на думку авторів звіту, потребують найбільший обсяг інвестицій у відновлення України.

В обговорюваному Плані відновлення України було визначено головні напрямки проведення відновлювальних заходів, які потребують найбільших інвестицій: відбудова транспортної інфраструктури, розмінування територій, відбудова житла, відновлення торгівлі та промисловості, ефективний соціальний захист, відновлення аграрного сектору економіки, ефективне та розгалужене надання медичних послуг закладами охорони здоров'я, відновлення енергетики, повернення та відбудова закладів освіти, відновлення фінансового ринку.

Так, для відбудови транспортної інфраструктури необхідно приблизно \$73,8 млрд., з них \$8,9 млрд. необхідні вже сьогодні. Завдані збитки від знищення та руйнувань у цій галузі становлять приблизно \$29,9 млрд.

Підраховано, що в Україні пошкоджено або знищено близько 9000 км покриття національних доріг та більш ніж 7000 км обласних і сільських доріг. Крім цього зруйновано 3,5 млн. м² мостів та 1119 км залізничних шляхів. Зруйновано 93 залізничні станції, 63072 м² залізничних мостів, понад 400000 приватних автомобілів, 16 аеропортів та більше 800 одиниць міського громадського транспорту. І це не остаточна цифра.

Витрати на розмінування територій України по оцінкам експертів, перевищать \$73,2 млрд. Уже зараз необхідно \$11 млрд. на закупівлю спеціального обладнання та навчання спеціалістів, проведення обстеження та виконання самого процесу розмінування.

Об'єднані зусилля України із партнерами щодо очищення території країни від вибухово-небезпечних предметів, можливо, доведеться продовжувати протягом ще кілька десятиліть. Так, з огляду на досвід інших країн розглядаються всі додаткові механізми щодо прискорення цього процесу.

За оцінками, які виконали працівники Державної служби з надзвичайних ситуацій та Міністерства внутрішніх справ України, більше 15% території України є забрудненими небезпечними матеріалами. Руйнування Каховської ГЕС збільшило площу забруднення вибухово-небезпечними предметами.

Потреби на відновлення та відбудову зруйнованого житла, по різних оцінках, становлять понад \$70 млрд., у тому числі, з них необхідні \$33,1 млрд. на витрати для першочергового забезпечення внутрішніх переселенців тимчасовим житлом. Кошти необхідні для підготовки до зими, виконання ремонту частково пошкоджених житлових будинків. Сума завданої шкоди, через знищення будівель, становить близько \$39,2 млрд. Наразі пошкоджено

близько 817000 житлових будинків, з яких близько 40% становлять ті, що не можливо відновити.

Загальні потреби на відновлення торгівельної мережі та промисловості, по різних оцінках становлять \$20,8 млрд., з яких \$6,6 млрд. вже частково отримано від державних і приватних суб'єктів господарювання. По оцінках експертів, торгівля та промисловість є одним із найбільш постраждалих від війни секторів економіки. Тому що були зруйновані металургійні заводи в Донецькій області, пошкоджені та знищені в Україні 2900 роздрібних магазинів, торгових центрів та складів. Сукупні збитки галузей економіки становлять більше \$47,5 млрд. Розрахунки збитків показали, що понад 80% потреб у фінансуванні необхідні на роботи з відбудови і модернізації будівель. Крім цього кошти необхідні на закупівлю нового обладнання та відновлення виробничих товарно-матеріальних запасів.

Підрахунки розміру фінансування для соціальної сфери становлять \$20,6 млрд. Більшість з цих витрат необхідні для соціальних виплат та надання послуг категорії населення, що перебуває у складних життєвих обставинах. Багато треба витратити ресурсів задля вирішення проблеми створення робочих місць та заохочення працівників до повернення додому. Ці витрати за оцінкою соціальних служб складають приблизно 50,6 млрд. доларів США. Такий становище пов'язано з втратою роботи, погіршенням економічного становища громадян та підвищення витратків на соціальні потреби.

Існує план відновлення економіки України з потребою у фінансуванні державного сектору аграрної галузі. Витрати на це оцінюються у \$18,7 млрд. доларів США.

Сільськогосподарські підприємці збираються вкладати власні кошти. До інвестицій мають включати пошкоджені активи, фінансову допомогу на відновлення аграрних підприємств. Загальний обсяг збитків оцінюється у сумі 28,3 млрд. доларів США. Збитки від окупації мають компенсувати втрату машин, будівель та худоби.

Ресурси на відновлення медицини складають 15,1 млрд доларів США. Ці фінансові ресурси включають оцінку відбудування інфраструктури. Це потрібно для відновлення пошкоджених об'єктів медицини та реабілітаційної діяльності в Україні. За різними оцінками ця сума складає 1,2 млрд. доларів США.

Також, зменшення доходів приватними надавачами послуг, збитки від відсутності фінансування медичних закладів та кошти на додаткові витрати щодо покращення рівня здоров'я населення.

Збитки для енергетики включають шкоду різним галузям енергетичного господарства.

Розрахунок фінансів на відновлення сфери освітніх послуг становить понад \$9,0 млрд, з яких необхідні термінові кошти оцінено у сумі \$2,8 млрд. Ці кошти включають вартість робіт з відбудови будівлі шкіл відповідно до нових стандартів безпеки та забезпечення фінансування

проміжних і довгострокових освітніх послуг. Сфера освітніх послуг отримала руйнувань на \$3,4 млрд. Постраждало у війні більше, ніж 1800 освітніх закладів, з яких 178 установ було повністю знищено. Найбільших втрат зазнали освітні заклади на сході України. Це все вплинуло на організацію освітнього процесу. Нанесення збитків щодо організації освітнього процесу стосується майже 1 млн. учнів та студентів сходу України.

Розрахунки фінансування на відбудову фінансового сектору економіки України приблизно оцінено у \$8 млрд., з яких \$6,4 млрд. оцінюють як необхідні на сьогодні. Ці кошти необхідні для створення резерву на покриття кредитних збитків. Також фінанси потрібні та відновлення інфраструктури. Реальні збитки українських банків оцінено у \$8,1 млрд. Інформація щодо розмірів збитків небанківських фінансових установ повністю не оцінена.

Наразі, знадобиться багато місяців, щоб оцінити розмір завданої шкоди фінансовому сектору та підлягав кількісному вимірюванню.

Стратегічне управління економікою країни нерозривно пов'язано із системою управління підприємством в цілому.

Цикл стратегічного управління державними програмами передбачає довгостроковий період і включає в собі кілька періодів середньострокового управління, а останнє — кілька періодів короткострокового (поточного) управління. Це забезпечує безперервність процесу реалізації стратегії. Таким чином, «основні цілі управління в процесі реалізації стратегії конкретизуються і передаються з контуру стратегічного управління держави в контур середньострокового і поточного управління промисловим виробництвом. Тому, можливо зробити висновок, що головна мета, яку українські компанії повинні прагнути на шляху до успіху — адаптація до нових умов конкурентного ринку, а також «перебудова матриці мислення на Європейський стандарт» [4].

Сьогодні політика взаємопідтримки урядів різних країн світу та бізнесу України допомагає вчасно реагувати на всі виклики сучасного стану і своєчасно вносити зміни до державної стратегії.

Висновки

Основою методичного підходу до відновлення України, у запропонованому автором підході до формування стратегії державного розвитку, є нова можливість підвищити якість стратегічного планування, як функції державної влади. Такий організаційний механізм формування стратегії відновлення економіки враховує ключові аспекти, що виникають у процесі розробки й реалізації стратегії. Це дає можливість забезпечити державну регулятивну політику ефективним інструментарієм, необхідним не тільки для організації всього процесу стратегічного планування, а й для подальшого ефективного виконання розробленого комплексу заходів щоб досягти необхідних пріоритетів.

У післявоєнний період є організаційний механізм формування та виконання стратегії державного економічного розвитку, який визначає необхідні форми, порядок і процедури взаємодії органів державної влади, бізнесу й населення для планування та реалізації стратегії розвитку.

Для євроінтеграції Україна зобов'язана впровадити у практику оцінки вітчизняних компаній EGS – принципи. Верифікація ESG-інтеграції буде сприяти збільшенню інвестиційної привабливості українських компаній. Вона необхідна для зберігання та включення цінних паперів емітентів до портфелів відповідальних світових інвесторів. Надання інформації щодо факторів ESG важливе для прийняття ділових та інвестиційних рішень учасниками ринку. Інформація щодо стійкого розвитку діяльності підприємства допомагає демонструвати прозорість та ефективність управлінських процесів, що створює сприятливі умови для залучення довгострокових ресурсів. Впровадження відкритості і прозорості законодавства, науково-технічного потенціалу в національну систему інновацій та інвестицій допоможе прискорити реалізацію стратегічних планів України для забезпечення довгострокової стабілізації економіки. Автором зазначено, що дослідження планів стратегічного розвитку економіки України у післявоєнний період є важливим аспектом програми відновлення та відбудови і є темою для подальших досліджень проблем, пов'язаних з формуванням цієї стратегії. Це дозволяє впроваджувати різні можливі варіанти і напрямки її виконання з адаптацією до вимог сучасного глобального світу на найближчий період.

Список літератури

1. Державна служба статистики України «Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності. Валова додана вартість (у фактичних цінах; млн. грн.)». 2021. (дата звернення: 12.02.2023). URL: <https://profilbaru.com/uk/>

2. ВВП України у 2021 р. зріс на 3,4% – Держстат. Інформаційне агентство Interfax-Україна. 2021. (дата звернення: 12.02. 2023). URL: <https://interfax.com.ua/news/general/811845.html>.

3. Гірман А. П., Гвоздов Б.Ю., Брусенцева А.С. Формування стратегії розвитку України в умовах глобалізації. *Регіональні студії*. 2021. №24. С.116-122. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/24/18.pdf> (дата звернення: 15.02.2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.24.16>.

4. Tkachenko A.M., Maslov D.G. The formation of competitive advantages, an urgent task of the modern Ukrainian enterprise. *Економічний вісник ДВНЗ УДХТУ*. №1(15). 2022. С.90-103.

URL: http://ek-visnik.dp.ua/wp-content/uploads/pdf/2022-1/Tkachenko_M.pdf. (дата звернення: 15.02.2023). DOI: 10.32434/2415-3974-2022-15-1-90-105.

5. Гордієнко Ольга. \$350 млрд на відновлення України. 10 головних напрямків, на які потрібно найбільше грошей. *Журнал Forbex Ukraine*. 09.09.2022. (дата звернення: 14.02.2023). URL: <https://forbes.ua/money/top-10-napryamkiv-za-obsyagami-investitsiy-u-vidnovlennya-uryad-ukraini-spilno-zi-svitovim-bankom-ta-evrokomisieyu-predstavili-sviy-plan-09092022-8247>

References

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukraini «Vyrobnystvo ta rozpodil valovoho vnutrishnoho produktu za vydamy ekonomichnoi diialnosti. Valova dodana vartist (u faktychnykh tsinakh; mln hrn)». (2021)/ Retrieved from <https://data.gov.ua/dataset/cf0f1189-141b-4492-a359-32b941384030> [in Ukrainian].

2. VVP Ukrainy u 2021 r. zris na 3,4% – Derzhstat. (2021). *Informatsiine ahentstvo Interfax-Ukraina*. Retrieved from <https://interfax.com.ua/news/general/811845.html> [in Ukrainian].

3. Hirman, A., Hvozdoz, B., Brusentseva, A. (2021). Formuvannia stratehii rozvytku Ukrainy v umovakh hlobalizatsii. *Rehionalni studii*. 2021. 24. pp. 116-122. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.24.16> [in Ukrainian].

4. Tkachenko, A., Maslov, D. (2022). The formation of competitive advantages, an urgent task of the modern Ukrainian enterprise. *Ekonomichnyi visnyk DVNZ UDKhTU*. 1 (15) 2022. pp. 90-103. Rezhym dostupu: http://ek-visnik.dp.ua/wp-content/uploads/pdf/2022-1/Tkachenko_M.pdf/ DOI: 10.32434/2415-3974-2022-15-1-90-105 [in English].

5. Hordiienko, O. (2022). \$350 mlrd na vidnovlennia Ukrainy. 10 holovnykh napriamkiv, na yaki potribno naibilshe hroshei. *Zhurnal Forbex Ukraine*. 09.09.2022. Retrieved from: <https://forbes.ua/money/top-10-napryamkiv-za-obsyagami-investitsiy-u-vidnovlennya-uryad-ukraini-spilno-zi-svitovim-bankom-ta-evrokomisieyu-predstavili-sviy-plan-09092022-8247> [in Ukrainian].